

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

από την Ήρα Έμκε-Πουλοπούλου

Μιχαήλ Παπαδάκης, Κλέων Τσίμπος, 2004, *Δημογραφική Ανάλυση, αρχές-μέθοδοι-υποδείγματα*, Αθήνα, Εκδόσεις Α. Σταμούλης, 567 σελίδες.

Δύο εκλεκτοί δημογράφοι, καθηγητές του Πανεπιστημίου Πειραιώς, ο Μ. Παπαδάκης και ο Κ. Τσίμπος, Πρόεδρος και Αντιπρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Δημογραφικών Μελετών (ΕΔΗΜ) αντίστοιχα, ένωσαν τις επιστημονικές τους δυνάμεις και τη μακροχρόνια πείρα τους και μετά από σκληρή εργασία πέντε ετών παρουσίασαν ένα ολοκληρωμένο εγχειρίδιο Δημογραφικής Ανάλυσης.

Η Δημογραφική Ανάλυση, αξιοποιώντας το πληροφοριακό υλικό που αντλείται από απογραφές πληθυσμού, ληξιαρχικές πράξεις και μεταναστευτικές καταγραφές ή από ειδικές έρευνες και μητρώα πληθυσμού, αποσκοπεί στη συστηματική μελέτη των δημογραφικών φαινομένων, την πολύπλευρη αξιολόγησή τους με αναφορές σε θεωρητικά και εμπειρικά πρότυπα και υποδείγματα και επιχειρεί τη διατύπωση προβλέψεων σχετικών με την πιθανή εξέλιξη των δημογραφικών μεγεθών σε εναλλακτικούς χρονικούς ορίζοντες.

Το βιβλίο ξεκινά με την παρουσίαση των θεμελιωδών εννοιών και ορισμών που αναφέρονται στον ανθρωπι-

νο πληθυσμό και οριοθετούν τη θεματική περιοχή της μελέτης της Δημογραφίας και της Δημογραφικής Ανάλυσης ειδικότερα. Στη συνέχεια σχολιάζεται το περιεχόμενο και η ποσοτική και ποιοτική επάρκεια των διαφόρων πηγών στατιστικής πληροφόρησης και προτείνονται τρόποι αξιόπιστης ανίχνευσης και διόρθωσης των σφαλμάτων που περιέχουν τα πληθυσμιακά στοιχεία. Ακολουθούν οι δημογραφικές μέθοδοι και μετρήσεις όπου διερευνώνται οι τύποι δημογραφικής ανάλυσης, οι καθιερωμένοι τρόποι παρατήρησης των φαινομένων, οι τεχνικές υπολογισμού δεικτών και πιθανοτήτων και οι πρακτικές διατύπωσης των δημογραφικών υποθέσεων.

Το κύριο μέρος του βιβλίου αφιερώνει 4 κεφάλαια στην ανάλυση των δημογραφικών φαινομένων. Αρχικά επιχειρείται η ποσοτική διερεύνηση της θνησιμότητας με αναφορές στη φύση του θανάτου, τη μελέτη της θνησιμότητας του πληθυσμού σε μία γενεά και σε ένα ημερολογιακό έτος και την αναζήτηση των κοινωνικο-οικονομικών διαφοροποιήσεων της θνησιμότητας. Η

θεωρητική θεμελίωση και κατάρτιση των γενικών πινάκων επιβίωσης αποτελεί γνωστό αντικείμενο της δημογραφικής ανάλυσης. Στο εγχειρίδιο παρουσιάζονται επίσης οι ειδικοί πίνακες επιβίωσης κατά αιτία θανάτου, οι περιφερειακοί πίνακες επιβίωσης, οι πίνακες σχολικής και ενεργού ζωής κατά φύλο. Ένα κεφάλαιο αφορά την ανάλυση της γαμηλιότητας και τα φαινόμενα της πρωτο-γαμηλιότητας (σύναψης πρώτου γάμου) και της διαζυγιότητας (λύσης του γάμου) και παρουσιάζονται οι γενικός και ολικός δείκτης γαμηλιότητας, η γαμηλιότητα των χήρων και των διαζευγμένων και οι ειδικοί κατά ηλικία δείκτης γαμηλιότητας και διαζυγιότητας, ενώ ταυτόχρονα παρατίθεται μέθοδος κατάρτισης χρονολογικών πινάκων γαμηλιότητας. Όσον αφορά την ανάλυση της γεννητικότητας/γονιμότητας μετά τη διάκριση μεταξύ πραγματικής και δυνητικής διάστασης της γονιμότητας, εξετάζεται το ιστορικό αναπαραγωγής μιας γενιάς και διερευνώνται τα χαρακτηριστικά της γεννητικότητας στη διάρκεια ενός ημερολογιακού έτους. Αναλύονται οι δείκτης ολικής γονιμότητας, συζυγικής γονιμότητας (γενικός και ειδικοί κατά ηλικία) εξωσυζυγικής γονιμότητας, γονιμότητας κατά τη διάρκεια του γάμου, γονιμότητας κατά σειρά γέννησης. Επειδή το επίπεδο της γονιμότητας διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με την ηλικία, χρησιμοποιείται η καμπύλη γονιμότητας που αποκαλύπτει τη συχνότητα με την οποία εκδηλώνεται η τεκνοποίηση των γυναικών κατά τη διάρ-

κεια της αναπαραγωγικής τους περιόδου και προσδιορίζει τα πρότυπα γονιμότητας του πληθυσμού με εντυπωσιακά παραδείγματα για τις καμπύλες γονιμότητας στην Ελλάδα το 1956 και το 1998. Στο κεφάλαιο που εξετάζει τα φαινόμενα της εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης επιχειρείται η αναζήτηση των προσδιοριστικών παραγόντων που υποκινούν και κατευθύνουν την κινητικότητα των ανθρώπινων πληθυσμών στο χώρο. Παρουσιάζονται οι βασικές θεωρίες για τη μετανάστευση: η νεοκλασική, της επαγγελματικής μετανάστευσης, της δυαδικής αγοράς εργασίας, η νεομαρξιστική θεωρία της εξάρτησης, η θεωρία του μεταναστευτικού δικτύου. Αναφέρονται τα διάφορα συστήματα μέτρησης των μεταναστευτικών ρευμάτων όπως η συνοριακή μέτρηση, η απογραφική μέτρηση, η μέτρηση μέσω ληξιαρχικών καταγραφών και υπολογίζονται διάφοροι δείκτες και πιθανότητες μεταναστευτικής κινητικότητας.

Εκτός από τα δημογραφικά φαινόμενα εξετάζεται και η κατάσταση του πληθυσμού όπου αναλύεται το μέγεθος και η κατανομή του πληθυσμού κατά φύλο και ηλικίες καθώς και η γεωγραφική διασπορά κατά περιοχές αστικές, ημιαστικές, αγροτικές· διερευνάται ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός και το εργατικό δυναμικό, προσδιορίζονται οι διάφοροι δείκτες οικονομικής δραστηριότητας, ενώ δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα κοινωνικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού όπως η εκπαίδευση, η υπηκοότητα και οι συνθήκες στέγασης

του πληθυσμού. Επίσης εκτιμάται η αναπαραγωγή του πληθυσμού με τον καθορισμό των διάφορων δεικτών αναπαραγωγής.

Σε ιδιαίτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται ορισμένα μαθηματικά δημογραφικά υποδείγματα και σχολιάζονται εκτενώς οι ουσιώδεις στη Δημογραφική Ανάλυση έννοιες του σταθερού και στάσιμου πληθυσμού. Τέλος, διερευνώνται πολύπλευρα οι δημογραφικές προβολές και εξετάζονται υποδείγματα προέκτασης του πληθυσμού, συνολικά και κατά φύλο και ηλικία, στο άμεσο και το απώτερο μέλλον με διάφορες τεχνικές απλής ή προωθημένης διατύπωσης.

Η μελέτη συμπληρώνεται από παραρτήματα που αφορούν τις τεχνικές κατάρτισης δημογραφικών υποδειγμάτων, την παρουσίαση ορισμών και εννοιών, την ιστορική επισκόπηση των συστημάτων δημογραφικής πληροφόρησης και την επιλογή διεθνών δημογραφικών πινάκων.

Σημαντική είναι η προσφορά αυτού του βιβλίου στη διεθνή και την ελληνική επιστημονική βιβλιογραφία διότι:

- Για πρώτη φορά παρουσιάζονται προσεγγίσεις που προέρχονται από τις δύο δεσπόζουσες δημογραφικές Σχολές: την Αγγλο-σαξωνική και τη Γαλλική, γεγονός που αποτελεί τη βασική πρωτοτυπία της μελέτης όχι μόνο για την Ελλάδα αλλά διεθνώς.
- Το βιβλίο είναι πολύτιμο γιατί παρουσιάζει μία ολοκληρωμένη εικόνα της δημογραφικής ανάλυσης τόσο με απλές όσο και προωθημένες τεχνικές

που ενώ απευθύνονται σε φοιτητές προπτυχιακού και μεταπτυχιακού επιπέδου αποτελούν βοήθημα για τους στατιστικούς και τους δημογράφους.

- Το εγχειρίδιο είναι ιδιαίτερα χρήσιμο διότι παρουσιάζει αναλυτικά τις τεχνικές προβλέψεις του πληθυσμού απαραίτητες για το μελλοντικό προσδιορισμό των μεγεθών του εργατικού δυναμικού και των παραμέτρων που συνδέονται με το κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα.
- Είναι ένα βιβλίο υψηλής επιστημονικής ποιότητας, καλογραμμένο και προσεγμένο στις λεπτομέρειες. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι διορθώσεις και η επιμέλεια των μαθηματικών τύπων και των εξισώσεων έγινε από τους ίδιους τους συγγραφείς, διότι κανείς διορθωτής ή επιμελητής έκδοσης δεν θα μπορούσε να τις κάνει.

Θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο η «Δημογραφική Ανάλυση» να βρίσκεται σε όλες τις βιβλιοθήκες Πανεπιστημίων και Κέντρων Ερευνών και να αποτελέσει το βασικό εγχειρίδιο σε όλες τις Σχολές ΑΕΙ και ΤΕΙ όπου διδάσκεται το μάθημα της Δημογραφίας. Έτσι θα επωφεληθούν όλοι οι φοιτητές της Ελλάδας και δεν θα είναι προνόμιο μόνο των φοιτητών του Πανεπιστημίου Πειραιώς η εκμάθηση με τρόπο κατανοητό και εύληπτο, η θεωρούμενη ως δύσκολο μάθημα, Δημογραφική Ανάλυση.

Ήρα Έμμε-Πουλοπούλου

Μέλος της Ακαδημίας Επιστημών
της Νέας Υόρκης